

УДК- 330.4.336

ДІАГНОСТИКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ У ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Г. Левицька

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79008, м. Львів, проспект Свободи, 18*

В статті обґрунтовується на теоретико – методологічному рівні концепція прогнозування фінансового менеджменту підприємницької діяльності, яка представлена у взаємозв'язку з фінансовою політикою підприємства та використанням методів вироблення управлінських рішень в сучасних умовах трансформації економіки.

Ключові слова: фінансовий менеджмент, фінансове прогнозування, планування, фінансовий аналіз, фінансовий стан.

Формування ринкового механізму в економіці України є складним динамічним процесом, розвиток якого пов'язаний з подоланням труднощів у становленні підприємницької діяльності в усіх сферах економіки. Все це визначає значну складність задач, пов'язаних з прогнозуванням фінансового менеджменту.

Функціонування підприємницьких структур здійснюється в умовах безперервного кругообігу коштів. Фінансова діяльність підприємства передбачає сукупність грошових відносин, які виникають між підприємцем та різними сферами як суб'єктів господарювання так і держави.

Підвищення ефективності виробничого процесу, яке складається із зростання ефективності капіталовкладень, збільшення фондівіддачі, поліпшення використання виробничих ресурсів, зниження частки живої праці у виробничому процесі можливе при підвищенні точності і гнучкості управління виробничо-господарською діяльністю підприємства.

Процес управління в економіці полягає в отриманні і опрацюванні початкової інформації, яка характеризує стан і умови функціонування досліджуваного підприємства чи процесу і створення на цій основі управлінського рішення, яке забезпечувало би діяльність і розвиток даного об'єкта в бажаному напрямку. Щодо фінансів підприємства, йдеться про збір і опрацювання інформації, яка визначає утворення і використання фінансових ресурсів, вироблення та прийняття управлінських рішень, які би оптимізували господарсько - фінансову діяльність, тут мається на увазі вибір оптимальних форм фінансування, структури капіталу та напрямків його використання з метою забезпечення стабільної прибутковості, збалансування в часі надходжень і видатків, підтримання належної ліквідності та своєчасність розрахунків.

Організація будь-якої підприємницької діяльності пов'язана з потребою початкового капіталу, без якого вона була би неможливою. Він має дуже важливе значення, бо може виступати гарантом досягнення успіху та розвитку підприємницької структури. Фінансове забезпечення підприємницької діяльності – це відповідні форми, методи та принципи фінансування.

Основними функціями фінансового менеджменту є : здійснення інвестиційної політики на підприємстві; випуск цінних паперів та виплата відсотків і дивідендів; отримання кредитів і позик та сплата боргів за ними; аналіз фінансової звітності; прогнозування грошових надходжень; визначення платоспроможності та розрахунок термінів реалізації продукції.

Фінансове управління діяльністю підприємства має дві взаємопов'язані сфери :

- поточна діяльність, що передбачає використання поточних активів; інвестиції.

Управління короткостроковими фінансуванням передбачає визначення оптимальної величини капіталу, управління готівковим оборотом і цінними паперами, визначення розмірів і джерел короткострокових кредитів. В процесі виробництва управління повинно забезпечити фінансовими ресурсами всі поточні платежі підприємства. Фінансове управління інвестицій визначає напрямки капітальних вкладень, політику дивідендів, та вибір дострокового фінансування.

Ці відносини опосередковані у грошовій формі. Нас цікавлять фінансові ресурси на рівні підприємства, тому надалі ми будемо розглядати їх саме в цьому контексті. Структура фінансових ресурсів визначається джерелами їх надходження. На підприємстві за джерелами надходженнями фінансові ресурси поділяються на власні і залучені. До перших відносяться валовий доход, амортизація, до других – внесків членів колективу, кошти, які мобілізовані на фінансовому і кредитному ринках.

Стан фінансів у виробничій сфері значною мірою визначає тим, якими темпами відбувається просування економічної системи до ринку. При цьому не варто применшувати важливості фінансово-кредитної сфери, враховуючи інтереси акціонерних товариств, кредитно-фінансових установ держави і її органів та індивідуальних інтересів.

Власне, якраз економіка ринкового типу забезпечує можливість усім господарським суб'єктам ефективно використовувати фінансові ресурси, зберігати їх від інфляції і отримувати дивіденди, тобто примножувати ці ресурси.

Сучасний стан економіки України можна характеризувати як складний: низький рівень виробництва, хиткість стану національної валюти; дефіцит бюджету та безробіття.

Для оцінки інвестиційної привабливості галузей промисловості останнім часом користувалися такими показниками:

- відношення рентабельності за реалізованою продукцією до рентабельності за виробленою;
- новизна фондів (показник, обернений до міри їх спрацьованості);
- норма прибутку до капіталу;
- нетто-заборгованість (відношення прострочених кредиторської і дебіторської заборгованостей), яка відображає потенціальну кредитоздатність галузі;
- рівень завантаженості обладнання;

температура зростання цін на продукцію галузі, від якого залежить попит на неї;
абсолютний рівень заробітної плати;
температура спаду у галузі;
експортоспроможність;
конкуренція з боку імпорту і імпортозалежність (відношення обсягу імпорту відповідних товарів до обсягу виробництва у галузі).

За цими характеристиками попереду харчова промисловість, виробництво будівельних матеріалів, металургія, газу - і нафтодобування. Аналіз інвестиційної привабливості демонструє той факт, що інвестори переоцінили одні галузі і недооцінили інші.

Розглянемо детальніше планування фінансової діяльності і загальну оцінку фінансового стану виробничого підприємства, маючи на увазі правильний вибір галузі для інвестування.

Для забезпечення виробничої діяльності підприємство повинне мати достатню кількість фінансових ресурсів. Це і визначає основну мету підприємця - відшукати найкращі джерела фінансування, а свій прибуток використати з максимальною для себе вигодою.

Управління фінансовими ресурсами проявляється через аналіз, планування, облік та контроль.

Фінансовий аналіз - це аналіз напрямків залучення підприємством грошей та напрямків їх використання. Він передбачає: порівняння величин окремих показників діяльності підприємства з відповідними величинами іншого підприємства, з середнім їх значенням по галузі чи країні, з показниками за минулі роки по тому ж підприємству; обчислення і порівняння комплексного рейтингу; виявлення тенденцій в зміні значення показників діяльності; оцінка чутливості одних показників з одиничною зміною інших показників; виявлення причин зміни показників діяльності підприємства; оцінка зовнішніх і внутрішніх умов функціонування підприємства.

Фінансовий аналіз передбачає використання таких видів аналізу як:

вертикальний (структурний) аналіз;
горизонтальний (трендовий) аналіз;
аналіз фінансових коефіцієнтів;
аналіз фінансових ризиків суб'єктів господарювання;
аналіз фінансового стану.

Фінансове планування - це планування формування та використання фінансових ресурсів, яке передбачає визначення показників руху коштів підприємства, його доходи і витрати, формування прибутку та його розподіл, обсяг і джерела капітальних вкладень, розмір обігових коштів, фінансові розрахунки з іншими організаціями та державою.

Метою фінансового планування є забезпечення відповідності фінансових ресурсів і потреб у них загалом, а також за видами потреб, напрямками спрямування, об'єктами використання.

Вихідними передумовами фінансового планування на підприємстві є фінансова стратегія на плановий період; фінансова політика з окремих аспектів фінансової діяльності підприємства; планові обсяги операційної та інвестиційної діяльності підприємства; показники, що характеризують розвиток фінансового ринку окремо по його сегментах; результати фінансового аналізу за попередній період та оцінка фінансового стану підприємства на початок планового періоду.

Результатом фінансового планування є розрахунок тактики фінансування, який повинен відповісти на питання вибору джерел інвестування. На тактику фінансування накладає відбиток конкурентоздатність продукції, рентабельність підприємства, привабливість галузі і т. д.

Наприклад, якщо підприємство має велику питому вагу позичкових джерел, то через великий рівень ризику позитивні результати від інвестицій підприємства можуть бути втрачені через непередумані джерела фінансування.

Виходячи з ринкових позицій, якщо вибір джерел фінансування був вірним, то реакція ринку, як правило, є позитивною і стан підприємства зміцнюється. Інакше кажучи, ринкова вартість підприємства зростає.

Зі сказаного можна зробити висновок, що за рахунок одного лише структурного упорядкування фінансів суб'єкта господарювання можна змінити ринкову вартість підприємства, зменшити ризик впливу негативного результату на його господарську діяльність.

Для діючих підприємств фінансування через кредити має перевагу, бо банки не будуть вимагати підвищення плати за ці кредити через невеликий ризик вкладень, та й відсутні особливі проблеми з матеріальним забезпеченням кредитів (таким забезпеченням можуть виступати наявні активи).

На оцінку вибору джерел фінансування впливає аналіз статистичних даних про структуру капіталу підприємства, оптимальний рівень якої дуже важко прогнозується.

Економічна теорія розглядає поняття фінансової діяльності підприємства як частину господарської діяльності, яка включає в себе всі грошові відносини, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції, відтворенням основних і оборотних фондів, формуванням і використанням доходів.

Фінансовий стан підприємства - це сукупність показників, які відображають наявність розділення і використання фінансових ресурсів, забезпеченість коштами, необхідними для господарської діяльності, підтримання нормального режиму праці і життя, здійснення грошових розрахунків з іншими економічними суб'єктами.

Фінансова діяльність підприємства включає в себе організоване планування фінансів, яке здатне і зобов'язане забезпечити оптимальне співвідношення витрат і доходів.

Перспективне планування господарської діяльності підприємства розраховане на термін 3-5 років.

Середньостроковий план, який розкриває напрямки діяльності підприємства з реалізації товарів і капіталовкладень на наступний рік і поточний у рамках одного року (звітного), складається, як правило, в останньому кварталі звітного року, виходячи з тенденцій розвитку у минулому і перспективного прогнозу ринків. При цьому по кожному виду товару визначається балансовий дохід і рівень витрат обігу. Крім чисто фінансових планів визначається реалізаційна політика підприємства на наступний рік.

Процес планування в рамках звітного періоду передбачає здійснення щоквартального аналізу і контролю виконання завдань, дотримання бюджету, їх коректування у залежності від реалізації продукції чи послуг, витрат та фінансового стану підприємства. Воно базується на різного виду звітності, яка фіксує діяльність підприємства у різні періоди часу (день, тиждень, місяць,

квартал, півроку, рік). При цьому відбувається складання проміжних балансів і їх аналіз у порівнянні з плановими показниками.

Річні завдання щодо комерційної і фінансово-господарської діяльності підприємства складаються на основі таких документів:

- баланс доходів і витрат;
- завдання на реалізацію експортних товарів, послуг;
- завдання на отримання імпортованих товарів;
- бюджет витрат обігу;
- капітальні вкладення та джерела фінансування;
- бюджет витрат на послуги та допоміжне виробництво.

При плануванні фінансової діяльності підприємства важливим є визначення цілей і завдань перспективного планування. У більшості випадків ними є :

- усунення нестачі власних обігових коштів;
- збільшення ефективності угод на внутрішньому ринку за рахунок зниження собівартості власної продукції і прискорення обіговості складських запасів;
- забезпечення дебіторської заборгованості необхідними гарантіями платежу;
- скорочення середніх термінів комерційного кредиту, який надається покупцям;
- покращення комерційної і фінансової діяльності за рішенням балансової комісії.

Стратегія діяльності підприємства, у відповідності до поставлених цілей, повинна забезпечуватися необхідними засобами. Причому важливим є питання - за рахунок яких коштів забезпечується функціонування підприємства: власних чи залучених.

Найважливішими об'єктами фінансового планування є :

- виручка від реалізації продукції;
- формування і використання прибутку;
- необхідний обсяг обігових коштів і джерела їх покриття;
- взаємовідносини з бюджетом, банками і страховими організаціями.

Для виробничих підприємств необхідним є складання річного фінансового плану. Але у даній ситуації, коли має місце фінансова нестабільність і інфляція, необхідно складати поквартальні фінансові плани [36,158].

У дохідній частині фінансового плану показується запланований прибуток, нарахований знос, виручка від реалізації відпущеного майна, інші доходи.

У видатковій частині показується сума податкових платежів, сплата процентів за банківський кредит, сплата страхових внесків (які не включаються у собівартість), сума чистого прибутку з деталізацією його використання (нагромадження, споживання і резервний фонд).

Оперативне фінансове планування передбачає складання і виконання платіжного календаря, котрий складається по всіх статтях грошових надходжень і витрат, які проходять через розрахункові та інші рахунки підприємства. Він дозволяє визначити міру забезпеченості функціонування підприємства за рахунок власних і позичкових фінансових ресурсів, виконання всіх зобов'язань по платежах. Крім цього оперативне фінансове планування забезпечує визначення послідовності і термінів виконання окремих фінансових операцій для того, щоб збалансувати доходи із витратами, зміцнення фінансового стану підприємства.

Доходи і витрати у платіжному календарі повинні бути збалансовані. У випадку, коли грошові надходження перевищують витрати, у балансі відображаються грошові збереження (залишок ресурсів на банківських рахунках),

що свідчить про фінансову стабільність підприємства. І у випадку перевищення видатків над очікуваними надходженнями (разом з перехідним залишком ресурсів на рахунках), вказує на недостатні власні можливості для їх покриття.

Важливим також є складання касового плану підприємства. Своєчасна забезпеченість готівкою також характеризує стан фінансів на підприємстві.

Відправними показниками для складання касового плану є очікувані виплати по фонду оплати праці і фонду використання коштів, які не входять у попередній фонд; інформація про продаж матеріальних ресурсів чи продукції працівникам, а також інші надходження і виплати готівкою.

Співставлення фактичних і розрахункових показників дає інформацію про необхідність вжиття заходів для усунення розбіжностей між ними, якщо такі розбіжності є.

У додаток до аналізу фінансового стану підприємства здійснюється аналітична робота ще і за іншими напрямками, а саме :

1. Аналізується стан і використання виробничих фондів. Це визначається за такими показниками:

а) оборотність основних виробничих фондів (відношення доходу від реалізації продукції до середньої залишкової вартості основних фондів);

б) рентабельність (відношення балансового або чистого прибутку (%) до середньої вартості основних фондів);

в) ефективність капітальних вкладень (відношення доходу від реалізації чи прибутку до вартості основних фондів, які будуть введені в експлуатацію при досягненні ними проектної потужності).

2. Обґрунтовується при аналізі стану і оборотності оборотних засобів величина запасів товарно-матеріальних цінностей і визначається перевищення фактичних запасів.

3. Аналізується стан джерел власних коштів.

4. Аналізується відвантаження і реалізація продукції і надходження платежів за продукцію.

5. Оцінюється при аналізі стану виконання угод на постачання продукції доцільність тих чи інших поставок.

6. Вивчається при аналізі формування собівартості продукції динаміка цін на ресурси і їх вплив на цю собівартість.

7. Аналізуються накладні витрати (умовно-постійні, умовно-змінні).

8. Здійснюється аналіз собівартості продукції (за статтями або за сегментами затрат) згідно з Положенням про склад затрат, які включаються у собівартість продукції.

Варто зауважити, що світова практика аналізу виробничої собівартості використовує її роздільне представлення, а саме - постійні затрати і затрати, що змінюються пропорційно до обсягу випуску продукції. Такий підхід дає можливість оперативного контролювати за постійною складовою собівартості.

Розчленування собівартості на елементи затрат в теперішніх умовах ефективне внаслідок необхідності аналізу елементів фонду оплати праці і відрахування у різні фонди (пенсійний, соціального страхування, медичного страхування, державний фонд забезпеченості).

Аналіз виконання доходної і видаткової частини фінансового плану дає змогу проаналізувати динаміку фінансового – господарського стану підприємства і керівництва оперативного реагувати на ці зміни.

В процесі приватизації власності, створення нових форм господарювання для залучення інвесторів і кредиторів, інформування потенційних учасників і засновників необхідно здійснювати аналіз і оцінку фінансового стану підприємства з метою збереження і ефективного використання власності. Аналіз фінансового стану підприємства не лише фіксує показники, але й дозволяє ефективно управляти своїми фінансами.

Економічні методи управління в економіці – виробничих системах передбачають пріоритетність впливу господарського механізму на підвищення ефективності виробництва. Разом з тим об'єктивний аналіз використання капіталовкладень змушує зробити висновок, що заходи щодо поліпшення виробництва не дали очікуваних результатів. Це робить необхідним звернути увагу на неповне використання можливостей для вдосконалення виробництва. Підвищення ефективності капіталовкладень, збільшення фондівіддачі, поліпшення використання виробничих ресурсів, зниження частки живої праці у виробничих процесах сприятимуть прискоренню економічного зростання, збільшенню економічного потенціалу країни.

Одним з головних напрямків розв'язування названих проблем є підвищення ефективності управління в умовах ускладнення і зміни господарських, економічних і організаційних зв'язків у економіці – виробничих системах.

Зберегти належні ринкові позиції в умовах жорсткої конкуренції будь – якому виробнику можна лише спираючись на раціональний менеджмент, у тому числі і фінансовий.

Функції фінансів постійно розширюються, наголос тепер робиться на пошуку шляхів ефективного використання обмежених фінансових ресурсів та на інвестування коштів в проекти, що можуть забезпечувати найвищі доходи за умов контрольованого ризику.

Визначення динаміки розвитку підприємства, його взаємодії з зовнішнім середовищем дозволяє виділити два основні аспекти впливу зовнішнього середовища на підприємство. Перший задає основні тенденції і закономірності розвитку підприємства, другий задає безпосередній вплив цього зовнішнього середовища на підприємство (через підприємства, організації і т. д.). Аналіз функціонування підприємств дає підстави зробити висновок, що основними тенденціями розвитку підприємства можна вважати: тенденцію скорочення “життєвого циклу “ підприємства, тенденцію стабілізації період часу від ідеї створення його до практичної реалізації цієї ідеї, тенденцію збільшення кількості можливих альтернатив розвитку підприємства, тенденцію збільшення затрат на створення і розвиток підприємства.

Існують значні ускладнення в задачах вибору раціонального варіанту розвитку підприємства, а також існують труднощі з оцінкою взаємозв'язків між його підрозділами, з визначенням цілей і задач підприємства та його структурних елементів, а також з визначенням діапазонів можливих змін характеристик альтернатив. Вибір кращих варіантів є виключно важливою, але надзвичайно складною проблемою.

Різні затрати на створення і розвиток підприємства пояснюються ускладненням умов його функціонування і в першу чергу ускладнення впливу на нього зовнішнього середовища.

На основі сказаного можна дійти висновку, що створення і розвиток підприємства як економічного об'єкту пов'язане із значним ризиком вибору

варіанту, що не у повній мірі відповідає обраній меті. Таким чином, на перший план виходять проблеми вибору перспективних напрямків розвитку підприємства.

Велика кількість різноманітних задач прогнозування призводить до необхідності урізноманітнення інструментарію прогнозування. Методи прогнозування розраховані, як правило, для простих задач. Для їх застосування до пошуку прогнозів у складних задачах, приходимо до необхідності спрощувати їх постановку до рівня стабільної роботи обраних методів. У випадку ускладнення задач прогнозних досліджень окремі методи прогнозування поєднуються у системи, в яких процедури і алгоритми, завдяки яким отримуємо прогнози, орієнтовані на поставлену мету, виходячи з чітко окресленого обсягу прогнозної інформації.

Множина допустимих варіантів розвитку підприємства залежить від системи засобів реалізації поставлених цілей, впливів зовнішнього середовища та змін внутрішньої структури підприємства. Правда, ця множина допустимих варіантів розвитку і функціонування підприємства може виявитися порожньою.

Функціонування підприємства повинно відповідати діям системи управління цим підприємством, складовим елементом якої є управління його фінансовою діяльністю. А це повинно базуватися на єдиній інформаційній базі, єдиній методиці управління фінансами підприємства та прогнозований дії зовнішнього середовища.

Нестабільність кредитної системи, волюнтаристське втручання держави в фінансово – господарську діяльність підприємства перешкоджає створенню і використанню комп'ютерних технологій.

На нашу думку ефективними методами вироблення управлінських рішень в сучасних умовах трансформації економіки є методи імітаційного моделювання з використанням сучасних комп'ютерних технологій, які дозволяють здійснювати модельний експеримент в різних режимах представлення часу.

-
1. Вовк В.М., Левицька Г.І. Математичне моделювання в управлінні фінансовою діяльністю підприємства //Фінанси України .- 2000.-№1, с.88-92.
  2. Костіна Н.І., Алексєєв А.А., Василик О.Д. Фінанси: система моделей і прогнозів: Навчальний посібник. - К.: Четверта хвиля, 1998. - 304 с.
  3. Левицька Г.І. Прогнозування фінансових характеристик у підприємницькій діяльності// Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія економічна, вип.. 30.- Львів, 2001 .- с.471-478.
  4. Макроекономічне моделювання та короткострокове прогнозування / За ред. І.В.Крюкової .- Харків: Форт, 2000.- 336с.
  5. Пащенко Р.Л. Прогнозування фінансової діяльності підприємства. // Фінанси України .- 2001 .- №4, - с.86.

G. Levytska

*Ivan Franko National University of L'viv
18 Svoboda Av., UA – 79008, L'viv, Ukraine*

An idea of the forecast of the financial management of business activity that is represented in connection with the financial policy of an enterprise and using the methods of creating management decisions in modern conditions of an economic transformation is motivated in the article on the theoretical and methodological level.

Key words: financial management, financial forecast, planning, financial analysis, financial position.